

Paweł Bartosiński

WSPÓŁPRACA POLITYCZNO-WOJSKOWA JAPONII I AUSTRALII W LATACH 1990–2009

POLITICAL AND MILITARY COOPERATION BETWEEN JAPAN AND AUSTRALIA 1990–2009

Stosunki Japonii i Australii w XX wieku naznaczone zostały przez pośrednie sojusze w ramach *Pax Britannica* (sojusz brytyjsko-japoński, 1902–1922)¹ i *Pax Americana* (traktaty USA-Japonia oraz ANZUS: Pakt Bezpieczeństwa Pacyfiku między Australią, Nową Zelandią i Stanami Zjednoczonymi podpisany w 1951 r.). W okresie zimnej wojny oba kraje pełniły rolę południowej i północnej „kotwicy” USA na zachodnim Pacyfiku. Dużą wagę we wzajemnych relacjach miały wydarzenia II wojny światowej na Pacyfiku, takie jak bombardowanie Darwin, bezprecedensowy w historii Australii atak japońskich miniaturowych łodzi podwodnych na port w Sydney, walki

---

¹ Podczas I wojny światowej oddziały ANZAC (Korpus Wojskowy Australii i Nowej Zelandii, ang. *Australian and New Zealand Army Corps*) były transportowane do Egiptu przez japoński okręt wojenny *Ibuki*. Australia pozostawała jednak sceptycznie nastawiona do sojuszu brytyjsko-japońskiego. (N. Sajima, *Japanese security perceptions of Australia*, w: *Japan, Australia and Asia-Pacific Security*, red. B. Williams, A. Newman, Routledge, London, New York 2006, s. 48).

na Morzu Koralowym² i obozy jenieckie dla żołnierzy australijskich. Australijczycy przez dziesiątki lat po wojnie nie wyzbyli się nieufności do Japonii i obawiali się odrodzenia japońskiego militarizmu. Była to jedna z przyczyn słabości więzów politycznych mimo przynależności do wspólnego bloku pod egidą USA. Jeszcze w latach 70. pojawiały się publikacje ostrzegające przed japońskim zagrożeniem dla Australii. Za przykład może służyć praca Nicholasa Lindemana pod tytułem „Japan Threat: Australia and New Zealand in the Coming World Crisis” (1976). Autor przekonywał, że motywem ewentualnej, kolejnej inwazji japońskiej na Australię w przyszłości może być niedobór jej własnych zasobów żywnościowych, energetycznych i surowcowych, przy rozbudowanym potencjale militarnym, przede wszystkim – marynarki wojennej³.

Różnice kulturowe (*gulf in culture*: przepaść między kulturami) wzmocnione przez tradycje „wyspiarskości” Australii (ale także Japonii) i ksenofobiczną postawę wobec azjatyckich sąsiadów postrzeganych jako „żółte zagrożenie” (Polityka Białej Australii realizowana do 1973 r.) były głównymi powodami antypatii obu społeczeństw w pierwszej połowie XX wieku. Japonia stanowiła dla Australii kraj obcy pomimo istniejącej wymiany kulturalnej i turystycznej oraz identyfikacji wspólnych interesów. Japończycy postrzegali Australię do czasów II wojny światowej jak brytyjską kolonię karną, a w latach powojennych kojarzyli ją, jak stwierdził w 1990 roku dyrektor Japońskiego Narodowego Instytutu Edukacji Multimedialnej, jedynie z rugby i misiem koala⁴.

---

² Ibidem, s. 48. Japonia prowadziła w latach II wojny światowej operację *Hokugo-sakusen* (Północna Australia) mającą na celu odcięcie linii komunikacyjnych między Australią i Stanami Zjednoczonymi.

³ A. Dupont, *Australia's security interests in Northeast Asia*, Strategic and Defence Studies Centre – Research School of Pacific Studies – The Australian National University, Canberra 1991, s. 23.

⁴ Ibidem, s. 40.

Droga do przełomu 1990 roku

Ocieplenie stosunków dwustronnych w dziedzinie bezpieczeństwa (bo, co należy podkreślić, wzajemna wymiana handlowa od lat 50. rozwijała się intensywnie) przyszło w latach 70. W 1976 roku podpisano: Japońsko-Australijskie Porozumienie o Wzajemnych Stosunkach (ang. *Nippon-Australia Relations Agreement, NARA*), które stanowiło deklarację politycznego zbliżenia między Tokio i Canberą „w duchu zrozumienia wzajemnych interesów na polu politycznym, gospodarczym, handlowym, społecznym i kulturalnym [...]”. W dokumencie nie odniesiono się jednak do kwestii bezpieczeństwa. Porozumienie promujące współpracę w „miękkich” dziedzinach jest oceniane jako podstawa późniejszego strategicznego partnerstwa. W latach 70. i 80. odbywały się okazjonalnie spotkania wyższych oficerów obu armii i nieregularne wizyty okrętów wojennych. W sierpniu 1976 roku ustanowiono formalne kontakty między agencjami wywiadu – ASIS (*Australian Secret Intelligence Service*) a japońskim Biurem Badań (*Naichô*) przy Gabinetecie. Współpraca obejmowała ocenę zagrożeń związanych z równowagą nuklearną ZSRR – USA i skutkami negocjacji w zakresie kontroli zbrojeń strategicznych⁵. Po objęciu władzy przez laburzystów w Australii, nastawionych przychylniej wobec Azji, doszło po raz pierwszy do wymiany wizyt szefów rządów – premiera Roberta Hwake’a w Tokio (w lutym 1984 r.), następnie rewizyta premiera Yasuhiro Nakasone w Canberze (w styczniu 1985 r.). Australia przejawiała większe zainteresowanie w kwestii japońskich problemów w dziedzinie bezpieczeństwa, wynikało to z redukcji napięć zimnowojennych na Dalekim Wschodzie i niepewności, co do charakteru i zakresu dalszej wojskowej obecności USA w regionie Azji i Pacyfiku. Od 1989 roku jesteśmy świadkami bezprecedensowego ożywienia kontaktów. Wyrazem

---

⁵ D. Ball, *Security cooperation between Japan and Australia: current elements and future prospects*, w: *Japan, Australia and Asia-Pacific Security*, red. B. Williams, A. Newman, Routledge, London, New York 2006, s. 166.

tego była cała seria wizyt wysokiego szczebla. Tokio odwiedził Dowódca Sił Obrony Australii (ang. *Australian Defence Force, ADF*) gen. Peter Gration, a następnie w marcu 1990 roku Paul Dibb, zastępca Sekretarza Obrony Australii. Rozmowy obejmowały kwestie oceny zmiany w relacjach Wschód – Zachód, konsekwencje wycofania się USA z baz wojskowych na Filipinach i zbliżającą się wizytę prezydenta ZSRR M. Gorbaczowa w Japonii. Poruszono możliwość podjęcia współpracy wojskowej obu krajów⁶. Yoso Ishikawa był pierwszym ministrem japońskiej Agencji Samoobrony, który odwiedził Canberre w maju 1990 roku. W końcu tego roku przebywał w Australii szef Kolegium Połączonych Sztabów Sił Samoobrony Japonii gen. Taizo Terashima. Japończycy widzieli w partnerze z Południa czynnik stabilizujący region i życzliwie odnoszący się do zwiększenia roli Tokio w kwestiach bezpieczeństwa w Azji. Jednak koncepcja zwołania Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Azji (ang. *Conference on Security and Cooperation in Asia, CSCA*) przedstawiona przez Garetha Evansa, szefa australijskiego MSZ, nie wzbudziła entuzjazmu Japonii, która obawiała się osłabienia więzi sojuszniczych ze Stanami Zjednoczonymi i postrzegając CSCA jako organizację nawiązującą do wzorców europejskich i przedwczesną wobec głębokich podziałów na kontynencie. Na początku lat 90. Australia podzielała obawy krajów azjatyckich odnośnie dobrojenia Japonii, przeznaczając ilośćowo najwięcej środków na obronę w Azji (w 1990 r. 30 mld USD), pomimo niskiego (1%) wskaźnika wydatków obronnych w skali PKB⁷.

Dialog dwustronny w latach 1990

Kolejnym etapem rozwoju współpracy dwustronnej w sferze bezpieczeństwa było ustanowienie w lutym 1996 roku instytucji regularnych konsultacji politycznych i wojskowych ministerstw obrony

⁶ A. Dupont, op. cit., s. 16.

⁷ Ibidem, s. 22.

Japonii i Australii (na szczeblu dyrektorów generalnych i ich zastępców). Był to ważny składnik azjatyckiej polityki labourzystowskiego premiera Paula Keatinga. Procesowi zbliżenia sprzyjały Stany Zjednoczone zainteresowane rozszerzaniem współpracy w tej dziedzinie między swoimi sojusznikami, czemu wyraz dał Raport Josepha Nye'a z lutego 1995 roku (*East Asia Strategy Report*). Z perspektywy Tokio Australia wydawała się atrakcyjnym partnerem ze względu na stabilny system polityczny i doświadczenie w misjach pokojowych i stabilizacyjnych, którego brakowało Japonii. Od 1996 roku dialog dwustronny uzupełniony jest regularnymi wizytami sztabowców, rozszerzoną współpracą wywiadowczą, wspólnymi ćwiczeniami wojskowymi i wizytami okrętów wojennych w portach obu stron⁸. Tym samym Australia stała się drugim po USA krajem, z którym Japonia prowadzi regularny dwustronny dialog na temat bezpieczeństwa. W sierpniu 1997 roku podpisano Agendę Partnerstwa Japońsko-Australijskiego, w której zawarte zostały zobowiązania do koordynowania polityki zagranicznej obu stron w skali globalnej i promocji bezpieczeństwa w regionie. Australia zadeklarowała wsparcie starań Japonii o stałe członkostwo w Radzie Bezpieczeństwa ONZ. Ministrowie spraw zagranicznych Ian McKachlan i Fumio Kyuma uzgodnili we wrześniu 1997 cztery priorytety wzajemnej współpracy: 1) częstsze kontakty między ministerstwami obrony, 2) regularne konsultacje urzędników wysokiego szczebla, 3) zintensyfikowany dialog w kwestii operacji *peace keeping*, 4) zwiększenie wymiany informacji wywiadowczych⁹. W Deklaracji z Sydney z kwietnia 2001 roku o Japońsko-Australijskim Kreatywnym Partnerstwie i po rozmowach premiera Junichiro Koizumiego w Canberze w maju 2002, silnie zaakcentowano konieczność zacieśnienia wzajemnych więzi

⁸ Najściślejszą współpracę osiągnięto w kwestii obrony morskiej. Oba kraje uczestniczą w Systemie Monitorowania Oceanu (OSIS). Marynarka Wojenna Australii (*Royal Australian Navy*) nadzoruje wschodnią część Oceanu Indyjskiego i Morze Południowochińskie, Japońskie Morskie Siły Samoobrony monitorują północno-zachodni Pacyfik. (D. Ball, op. cit. 170).

⁹ Ibidem, s. 167–168.

w dziedzinie bezpieczeństwa. Efektem jest rozszerzenie porozumienia między Japońską Agencją Samoobrony i Australijskim Departamentem Obrony z 29 marca 2003 roku (*Memorandum of Understanding*). Oprócz potwierdzenia zaangażowania stron we wzmacnianie kontaktów wzajemnych i dialog strategiczny oba kraje zobowiązały się do eksplorowania nowych obszarów współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa, zwłaszcza zwalczania terroryzmu i przeciwdziałaniu proliferacji broni masowego rażenia. Australia poparła japoński program kosmiczny poprzez udostępnienie urządzeń naziemnych (stacja Landsdale w Perth) dla kontrolowania satelit komunikacyjnych i wywiadowczych (*IMINT-imaging intelligence*)¹⁰.

Kooperacja w ramach misji ONZ

Wzmacnianiu i pogłębianiu dwustronnej współpracy służył wspólny udział w misji *peace-keeping* w Kambodży (Tymczasowa Administracja Narodów Zjednoczonych w Kambodży, ang. *United Nations Transitional Authority in Cambodia, UNTAC*) w latach 1992-1993. Była to pierwsza operacja tego typu, w której uczestniczyła Japonia. Dowódca jednostki australijskiej generał John Sanderson udzielił daleko idącego wsparcia misji japońskich Sił Samoobrony, aby zakończyła się ona sukcesem. Japończycy docenili zaangażowanie australijskiego dowódcy. Po zakończonej misji był on prelegentem na konferencji na temat roli Japonii w operacjach *peace-keeping*, zorganizowanej przez Narodowy Instytut Studiów nad Bezpieczeństwem w Tokio w 1994 roku¹¹.

Kolejnym obszarem współpracy, ale i przyczyną różnicy zdań był Timor Wschodni oraz stosunek wobec Indonezji. Australia

¹⁰ Ibidem, s. 170.

¹¹ K. Ishizuka, *Perspectives on UN peacekeeping collaboration between Japan and Australia*, w: *Japan, Australia and Asia-Pacific Security*, red. B. Williams, A. Newman, Rutledge, London, New York 2006, s. 155.

i Japonia współpracowały wprawdzie przy przeprowadzeniu wyborów w Timorze Wschodnim w ramach misji UNAMET (Misja Narodów Zjednoczonych w Timorze Wschodnim, ang. *United Mission in East Timor*) w sierpniu 1999 roku i należały wraz z Wielką Brytanią, USA i Nową Zelandią do rdzenia tej misji. Jednak Australia, zmieniając w grudniu 1998 swoje dotychczasowe oficjalne stanowisko wobec problemu Timoru Wschodniego, opowiedziała się za jego samostanowieniem, Japonia natomiast podtrzymywała tradycyjnie dobre stosunki z Dżakartą (Timor Wschodni postrzegany był jako wewnętrzna sprawa Indonezji). W okresie, który nastąpił po referendum z sierpnia 1999 roku, Australia odgrywała decydującą rolę w Siłach Międzynarodowych w Timorze Wschodnim (ang. *International Force to East Timor, INTERFET*) i naciskała na Japonię w kwestii udzielenia wsparcia finansowego dla tej prowincji. Powodowało to napięcia we wzajemnych relacjach, gdyż Tokio nie było początkowo chętne na prowadzenie „dyplomacji książeczki czekowej” (ang. *cheque-book diplomacy*) z okresu wojny w Zatoce Perskiej (za co Japończycy byli krytykowani)¹².

W powołanej przez Radę Bezpieczeństwa ONZ w październiku 1999 roku Tymczasowej Administracji Narodów Zjednoczonych w Timorze Wschodnim (ang. *United Nations Transitional Administration in East Timor, UNTAET*) uczestniczyli zarówno Australijczycy jak i Japończycy. Decyzja o wysłaniu japońskiego personelu (693 osób) na misję UNTAET podjęta została w listopadzie 2001 po konsultacji z Canberrą posiadającą największy kontyngent w Timorze Wschodnim (2000 osób). Kooperacja dała asumpt do podpisania 1 maja 2002 roku przez premiera Australii Johna Howarda i premiera Japonii Junichiro Koizumiego deklaracji o współpracy obu stron w operacjach *peace keeping* w regionie. Po uzyskaniu niepodległości przez Timor Wschodni 20 maja 2002 roku UNTAET została

---

¹² D. Walton, *Japan and East Timor: Implications for Australia-Japan Relationship*, „Japanese Studies”, t. XXIV, 2004, nr 2, s. 233.

zastąpiona przez UNMISSET, czyli Misję Wsparcia Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Timoru Wschodniego (ang. *United Nations Mission of Support in East Timor*), koncentrującą się na stabilizowaniu sytuacji na wyspie. W ramach UNMISSET Australia zobowiązała się przeszkolić siły zbrojne Timoru Wschodniego. W maju 2004 sekretarz generalny ONZ wyznaczył Sukehiro Hasegawa jako swojego Specjalnego Wysłannika przy misji UNMISSET. Operacyjna współpraca wojsk australijskich i specjalnego wysłannika stanowiła owocny etap w zacieśnieniu wzajemnych relacji i zaufania. Z tego doświadczenia zrodził się projekt stworzenia wspólnego australijsko-japońskiego centrum szkoleń uczestników operacji *peace keeping* wspierany przez Specjalnego Wysłannika Sekretarza Generalnego przy UNTAC Yasushi Aksahi. Japoński i australijski wkład w wyżej wspomniane i przyszłe misje opiera się na „specjalizacji”: Canberra dostarcza ONZ wojska, podczas gdy Tokio koncentruje się na wsparciu cywilnym (ze względu na ograniczenia wynikające z wewnętrznego prawodawstwa)¹³.

Wpływ wojny z terroryzmem na współpracę

Ataki 11 września 2001 roku i wydarzenia po nich następujące stanowiły próbę sojuszu obu krajów z USA i przyczyniły się w nie-małym stopniu do dalszego zbliżenia Tokio i Canberry. Już 10 dni po atakach na Nowy Jork i Waszyngton premier Junichiro Koizumi obiecał pomoc finansową w zwalczaniu terroryzmu w Pakistanie i Indiach. Parlament Japonii uchwalił prawo pozwalające wysłać Siły Samoobrony na zagraniczne operacje wojskowe. Po raz pierwszy od zakończenia II wojny światowej japońskie okręty wojenne Morskich Sił Samoobrony operowały poza wodami terytorialnymi Japonii (pięć okrętów wykorzystano w celu zbadania przemieszczania się członków Al-Kaidy z Afganistanu, ponadto jednostki japoń-

¹³ K. Ishizuka, op. cit., s. 157.

skie transportowały wojska koalicji podczas operacji *Enduring Freedom*). Australia powołując się na (właściwie rozszerzająco interpretując) artykuł 4 paktu ANZAC wysłała swoich 1500 żołnierzy do Afganistanu. Wojna z Irakiem początkowo ujawniła różnice stanowisk i zakres praktycznych działań obu stolic, wynikający z odmienności konstytucyjnych. Tokio przez 4 miesiące zachowywało postawę wyczekującą. Wkład japoński w operację *Iraqi Freedom* ograniczył się do wysłania personelu medycznego (około 600 osób) i wsparcia finansowego. Rząd Johna Howarda popierał zdecydowanie działania USA w Iraku. Dwa tysiące australijskich żołnierzy brało udział w działaniach wojennych¹⁴.

Członkostwo w amerykańskiej „koalicji chętnych” zostało przypieczętowane japońsko-australijskim oświadczeniem o współpracy w walce z terroryzmem międzynarodowym z 16 lipca 2003 roku, Strony zobligowały się do wymiany informacji dotyczących zagrożenia terrorystycznego, bezpieczeństwa transportu, energetycznego, cybernetycznego, ochrony kluczowych obiektów. W lutym 2005 Australia na prośbę premiera J. Koizumiego wysłała 450 żołnierzy dla ochrony japońskich inżynierów w południowym Iraku w miejscowości al Muthana¹⁵. Potwierdzenie dwustronnych sojuszy z USA zbliżyło do siebie Japonię i Australię. David Walton ocenia, że udział Japonii w „wojnie z terrorem” i przyjaźń premiera Johna Howarda z Georgem W. Bushem podniosła prestiż Australii w oczach decydentów w Tokio (Canberra uzyskała dostęp do danych wywiadowczych USA)¹⁶. Premier John Howard określił Japonię jako „bliskiego regionalnego sojusznika i partnera”¹⁷. Wojnę w Iraku można o tyle

¹⁴ Ibidem, s. 98-100.

¹⁵ H. Shinichi, *Towards a comprehensive strategic partnership between Australia and Japan: Japan's perspective*, „Australian Journal of International Affairs”, t. LX, 2006, nr 4, s. 592.

¹⁶ D. Walton, *Future directions in Australia-Japan relations: an Australian perspective*, „Australian Journal of International Affairs”, t. LX, 2006, nr 4, s. 600.

¹⁷ P. Jain, *Japan-Australia ties and the United States: the evolution of the trilateral dialogue process and its challenges*, „Australian Journal of International Affairs”, t. LX, 2006, nr 4, s. 524.

uznać za przełom we wzajemnych relacjach, że Japończycy i Australijczycy po raz pierwszy współpracowali ze sobą w warunkach zagrożenia życia. Wymagało to bliższych i osobistych kontaktów między personelami obu misji. Wzajemna współpraca przesunęła się z sal narad do strefy działań wojennych.

Strategiczny trójkąt w dziedzinie bezpieczeństwa a Chiny

Stany Zjednoczone stanowiły i nadal stanowią kluczowy czynnik w relacjach Japonia-Australia. W latach zimnej wojny oba kraje znajdowały się pod ochroną amerykańską, która praktycznie zwalniała je od utrzymywania niezależnych od systemu sojuszy promienistych (ang. *hub and spokes*) bilateralnych relacji polityczno-militarnych. Wspomniany system polegał na odgrywaniu przez USA roli zwornika sojuszy w Azji Wschodniej, uwalniał niejako Australię i Japonię od konieczności prowadzenia niezależnej polityki bezpieczeństwa. Japonia koncentrowała się na rozwijaniu relacji gospodarczych, pozostając pod parasolem ochronnym USA. Wprawdzie wzrost siły ChRL i Indii w końcu XX wieku skierował zaangażowanie gospodarcze Tokio i Canberry w kierunku kontynentu azjatyckiego, jednak Pacyfik i USA nadal stanowią główny punkt odniesienia w kwestiach bezpieczeństwa. Próba odpowiedzi na nowe zagrożenia i konieczność większego wkładu Japonii i Australii w architekturę bezpieczeństwa Azji była propozycja Alexandra Downera, ministra spraw zagranicznych Australii, o Strategicznym Dialogu Trójstronnym (echo projektów stworzenia sojuszu Japonii, Australii, Nowej Zelandii i USA, ang. *Japan – Australia – New Zealand – United States Multilateral Security Treaty, JANZUS*), poparta przez sekretarza stanu USA Colina Powella i ministra spraw zagranicznych Japonii Makiko Tanakę w czerwcu 2001 roku. Czynnikiem mobilizującymi do działania był program nuklearny Korei Północnej, groź-

by ChRL wobec Tajwanu, aktywizacja terroryzmu na kontynencie. W 2005 dialog trójstronny obejmujący kwestie bezpieczeństwa regionalnego i globalnego został podniesiony do szczebla ministerialnego. Pierwsze spotkanie szefów dyplomacji trzech krajów z udziałem Taro Aso, Alexandra Downera i Condoleezy Rice odbyło się w Sydney w marcu 2006 roku. Podczas rozmów trójstronnych poruszono problem Półwyspu Koreańskiego, irańskiego programu nuklearnego, kwestie terroryzmu i proliferacji broni masowego rażenia. Ich efektem była deklaracja „Budując Całościowe Strategiczne Partnerstwo” (*Building a Comprehensive Strategic Relationship*)¹⁸.

Kolejne spotkania na wysokim szczeblu w Hanoi (listopad 2007), w Kioto (czerwiec 2008) i w Nowym Jorku (wrzesień 2009) miały znaczenie symboliczne i propagandowe, za ich ogólnymi postanowieniami nie szły bowiem konkretne decyzje. IV Spotkanie Ministrów Spraw Zagranicznych z 2009 roku, jak wynika z informacji podanej przez japońskie MSZ, trwało 40 minut i ograniczyło się do podziękowań ze strony sekretarz stanu Hillary Clinton dla Japonii i Australii za ich wkład w stabilizację Afganistanu i Pakistanu, poparcia stanowiska Tokio w kwestii porwań obywateli Japonii przez służby podległe reżimowi północnokoreańskiemu i apelu o uwolnienie więźniów politycznych w Myanmarze¹⁹.

Dialog nie nosi żadnych znamion sojuszu, nie jest rodzajem „azjatyckiego NATO”. Punkt ciężkości został położony na „miękkie” obszary współpracy, takie jak pomoc humanitarna i wspólne działania w obliczu kataklizmów. Australia i Japonia nie są bowiem zobowiązane do wzajemnej pomocy wojskowej w razie zagrożenia (np. w sytuacji potencjalnej próby siłowego rozwiązania sporu

---

¹⁸ M. Auslin, *Shaping a Pacific Future: Washington's Goal for the Trilateral Strategic Dialogue*, w: *Assessing the Trilateral Strategic Dialogue*, (red.) W. Tow, The National Bureau of Asian Research, Seattle 2008, s. 17.

¹⁹ *The Fourth Ministerial Meeting of the Trilateral Strategic Dialogue*. (2009), <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/australia/joint0909.html>, (02.03.2010).

o granicę morską i sporne wyspy między Japonią a ChRL i Republiką Korei)²⁰.

Problemem spornym jest kwestia polityki wobec Chin. Australia podkreślała, że nie uważa dialogu strategicznego za realizację polityki powstrzymywania wobec Pekinu. Canberra prowadzi od 2008 roku coroczne konsultacje z Pekinem w ramach dialogu strategicznego na szczeblu ministrów spraw zagranicznych. Przyjazne Chinom stanowisko było widoczne zwłaszcza po objęciu władzy w grudniu 2007 przez laburzystów premiera Kevina Rudda, uważanego za sinofila (*notabene* biegle posługuje się on językiem mandaryńskim). Publiczne odcięcie się ministra spraw zagranicznych Stephena Smitha od idei czterostronnego dialogu strategicznego (USA, Indie, Japonia, Australia) po zakończeniu pierwszych konsultacji chińsko-australijskich miało na celu m.in. złagodzenie niepokoїв Pekinu²¹. Jeszcze za rządów Johna Howarda Australijczycy odmówili poparcia stanowiska japońsko-amerykańskiego w kwestii skłonienia Unii Europejskiej do nieznoszenia embarga na sprzedaż broni ChRL. Japończycy wyrażali swoje niezadowolenie z powodu takiej postawy²².

Trzej partnerzy nie zajęli wspólnego stanowiska w kwestii północnokoreańskich testów rakiet w czerwcu 2006 roku, Japonia opowiadała się za sankcjami i rezolucją ONZ w tej sprawie, USA nie chcąc zrazić sobie Pekinu opowiedziały się za rozwiązaniami dyplomatycznymi. Australia jako jedyna z „Trójki” utrzymująca stosunki dyplomatyczne z Phenianem zaoferowała dostarczenie źródeł energii dla KRLD w nadziei na powrót do rozmów sześciostronnych²³. W tym samym czasie Tokio nie wykluczało uderzenia wyprzedzają-

---

²⁰ R. Medcalf, *Squaring the Triangle: An Australian Perspective on Asian Security Multilateralism*, w: *Assessing the Trilateral Strategic Dialogue*, (red.) W. Tow, The National Bureau of Asian Research, Seattle 2008, s. 28.

²¹ M. Auslin, op. cit., s. 20.

²² H. White, *Trilateralism and Australia: Australia and Trilateral Strategic Dialogue with America and Japan*, w: *Asia-Pacific Security. US, Australia and Japan and the New Security Triangle*, red. W. Tow, M. Thomson, Y. Yamamoto, S. Limaye, Rutledge, London, New York 2007, s. 108.

²³ P. Jain, op. cit., s. 532.

cego na Koreę Północną, o ile jej działanie zagrozi bezpieczeństwu archipelagu wysp japońskich. Australia nie wspiera tych działań amerykańskich i japońskich wobec ChRL, które uważa za niekorzystne dla własnych interesów. W sierpniu 2004 roku, przy okazji wizyty w Pekinie szef australijskiej dyplomacji Alexander Downer w odpowiedzi na pytania mediów stwierdził, że w świetle traktatu ANZUS Australia nie jest zobligowana do udzielenia wsparcia Stanom Zjednoczonym w jakimkolwiek konflikcie z Chinami w kwestii Tajwanu²⁴.

Jednym z powodów „miękkiej” polityki Canberry wobec Chińskiej Republiki Ludowej są tendencje w rozwoju wymiany handlowej między oboma krajami. Przewiduje się, że najpóźniej w przeciągu dekady Chiny zastąpią Japonię w roli głównego rynku eksportowego Australii. Japonia i Stany Zjednoczone od 1980 roku powoli zmniejszają procentowy udział w australijskim eksporcie i imporcie. Natomiast Chińska Republika Ludowa staje się coraz ważniejsza jako rynek zbytu dla australijskich produktów. W perspektywie jest podpisanie chińsko-australjskiego układu o wolnym handlu.

Trendy wymiany towarowej między Australią a Japonią, Stanami Zjednoczonymi i ChRL w omawianym okresie przedstawia tabela:

Partner handlowy	1990	1995	2000	2005	2007	2008–2009
	Udział w eksporcie Australii w procentach (towary)					
USA	10,9	6,9	9,8	7,4	5,9	5,0
Japonia	26,1	24,3	19,3	19,7	19,3	22,8
ChRL	2,4	4,4	5,1	10,2	14,9	17,1
	Udział w imporcie Australii w procentach (towary)					
USA	10,9	6,9	9,8	7,4	5,9	5,0
Japonia	26,1	24,3	19,3	19,7	19,3	22,8
ChRL	2,4	4,4	5,1	10,2	14,9	17,1

Źródło: Oprac. własne na podstawie: Siriwardana M., Yang J. *Bilateral Economic Relations between Australia and China. A growing trend*. CCAS Working Paper (2008), nr 17 (s. 8), <http://ccas.doshisha.ac.jp/publications/WP17mahinda.pdf>, (06.12.2008). USA Fact Sheet, <http://www.dfat.gov.au/geo/fs/usa.pdf>, (2.03.2010); Japan Fact Sheet, <http://www.dfat.gov.au/geo/fs/japan.pdf>, (2.03.2010); China Fact Sheet., <http://www.dfat.gov.au/geo/fs/china.pdf>, (2.03.2010). <http://www.dfat.gov.au/geo/fs/chin.pdf>

²⁴ H. White, op. cit., s. 108; P. Jain, op. cit., s. 528.

Australia i Japonia na forach organizacji regionalnych

Istotnym polem współpracy Japonii i Australii są organizacje regionalne Azji i Pacyfiku. Kooperacja w tej dziedzinie również rozpoczęła się w latach 90. XX wieku. W 1992 roku Stały Komitet ds. Stosunków Międzynarodowych, Obrony i Handlu Senatu Australii zarekomendował rządowi wspieranie uczestnictwa Japonii w rozwiązywaniu problemów bezpieczeństwa regionu Azji i Pacyfiku²⁵. Było to *novum* oparte na założeniu, że bezpieczeństwo Azji Południowo-Wschodniej zależy od bezpieczeństwa w Azji Północno-Wschodniej. W ten sposób uznano, że bezpieczeństwo Japonii i jej polityka obronna stały się istotne dla bezpośredniego środowiska międzynarodowego Australii. Zainteresowanie Japonii współpracą z Australią na forum regionalnym zostało wyrażone w styczniu 2002 roku w propozycji Junichiro Koizumiego, dotyczącej utworzenia Wspólnoty Azji Wschodniej, do której zaliczył oprócz członków Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ang. *Association of Southeast Asian Nations*, ASEAN) i Chin także Australię (nieuważaną za państwo azjatyckie przez część krajów Azji Południowo-Wschodniej)²⁶. Motywacja Japonii wynikała z obawy zdominowania ASEAN+3 przez ChRL oraz ze stanowiska stron trójstronnego dialogu strategicznego, które zachęcały do włączenia do przyszłej wspólnoty bliskiego sojusznika Tokio – Australię. W kwestii sporu między Japonią a Chinami o kształt wschodnioazjatyckiego regionalizmu na Szczycie Azji Wschodniej (grudzień 2005 r.) nader powściągliwe stanowisko głównego zainteresowanego było zaskoczeniem dla strony japońskiej²⁷.

²⁵ T. Terada, *Thirty years of the Australia-Japan partnership in Asia regionalism: evolution and future directions*, „Australian Journal of International Affairs”, t. LX, 2006, nr 4, s. 544.

²⁶ Ibidem, s. 545.

²⁷ Chiny nalegały na tworzenie wspólnoty wschodnioazjatyckiej w oparciu o ASEAN+ ChRL, Korea Południowa i Japonia (10+3) Tokio opowiada się za „otwartym regionalizmem” i włączeniem do wspólnoty Australii, Indii oraz

Wydaje się, że Australia ma trudności w znalezieniu równowagi między swym bezpieczeństwem a interesami gospodarczymi. Pośrednio znajduje to wyraz w wielokrotnie akcentowanym oficjalnie stwierdzeniu, że dialog z USA i Japonią nie jest wymierzony w Państwo Środka. Cześć obserwatorów wyraża opinie, że takie „miękkie stanowisko” Canberry nie będzie możliwe do utrzymania na dłuższą metę bez pogorszenia relacji z Tokio, chociaż decydujący wpływ będą na to miały relacje w trójkącie ChRL – Japonia – USA²⁸.

Różnice zdań ujawniły się także w kwestii kształtu przyszłej architektury bezpieczeństwa. Ze strony australijskiej padła propozycja utworzenia do 2020 roku Wspólnoty Azji i Pacyfiku (ang. *Asia Pacific Community*), ogłoszona przez premiera Kevina Rudda 4 czerwca 2008 roku. Celem nowej struktury miało być powstanie nowej uporządkowanej architektury regionu Azji i Pacyfiku z wykorzystaniem istniejących organizacji międzynarodowych. Nowa Wspólnota miałaby na wzór Europy zapewnić poczucie bezpieczeństwa, koordynować walkę z terroryzmem i działania w obliczu klęsk żywiołowych. Rudd zaproponował stworzenie całościowego mechanizmu (nie przekreślając dorobku instytucjonalnego istniejących organizacji międzynarodowych takich jak ASEAN czy APEC) wzmacniającego i instytucjonalizującego współpracę gospodarczą, polityczną i w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego. Do ugrupowania premier Australii zaliczył m.in. Stany Zjednoczone, Japonię, ChRL, Indie, Indonezję²⁹.

Yumio Hatoyama, od września 2009 roku nowy premier Japonii z ramienia centrolewicowej Demokratycznej Partii Japonii (*Minshu-*

Nowej Zelandii. Za takim rozwiązaniem opowiada się także USA. Reakcja Canberry była stonowana w porównaniu z postawą Indii i Indonezji. Wg Takashi Terady taka postawa osłabia pozycję Australii w polityce regionalnej Japonii (por. T. Terada, op. cit., s. 548).

²⁸ D. Walton, op. cit., s. 602.

²⁹ Frost F., *Australia's proposal for an „Asia-Pacific Community”: issues and prospects*, Parliament of Australia. Department of Parliamentary Services. Research Paper (2009). no. 13 (s. 6–9), <http://www.aph.gov.au/Library/pubs/RP/2009-10/10rp13.pdf>, (2.03.2010).

to) promuje natomiast ideę Wspólnoty Azji Wschodniej w takich dziedzinach jak: współpraca gospodarcza na rzecz rozwoju i dobrobytu, zmian klimatu, współpraca w usuwaniu skutków katastrof naturalnych i na rzecz bezpieczeństwa na morzach (zwalczanie piractwa)³⁰. Idea stworzenia Wspólnoty wynika z polityki „powrotu” Japonii do Azji oraz dążenia do bardziej niezależnych stosunków z USA³¹. Minister spraw zagranicznych Japonii Katsuya Okada stwierdził, że członkostwo w nowej wspólnocie będzie się pokrywało z członkostwem w Szczycie Azji Wschodniej (a więc z wyłączeniem Stanów Zjednoczonych). Jednak kwestia udziału USA w potencjalnym nowym ugrupowaniu nie jest jeszcze z perspektywy Tokio rozstrzygnięta. Australijska i japońska wizja przyszłej architektury regionalnej została przedstawiona na Szczycie Azji Wschodniej, który odbył się w Hua Hin (Tajlandia) w październiku 2009 roku. Premier Hatoyama zgodził się z ogólnymi przesłankami propozycji Kevina Rudda, jednak nie poparł idei włączenia USA w nowy proces, przynajmniej w pierwszym etapie³². Premier Japonii, chociaż popiera zaangażowanie Waszyngtonu w Azji, to starannie unika kwestii członkostwa USA w potencjalnej Wspólnocie Azji Wschodniej³³.

Wspólna deklaracja o współpracy z 2007 roku

Osiągnięciem intensywnych kontaktów dyplomatycznych między Cesarstwem Japonii a Związkiem Australijskim jest Wspólna

---

³⁰ Address by H.E. Dr Yukio Hatoyama, prime minister of Japan. Japan's New Commitment to Asia – toward the Realization of an East Asian Community. (2009), http://www.kantei.go.jp/foreign/hatoyama/statement/200911/15singapore_e.html, (2.03.2010).

³¹ Lawson K. *Japan, Australia on same page for regional bloc*. *Japan Times*, (2009). <http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/nn20091103a8.html>, (2.03.2010).

³² Frost F., op. cit., s. 22.

³³ *Hatoyama outlines East Asia bloc*. *Japan Times*, (2009). <http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/nn20091116a2.html> (2.03.2010).

Deklaracja o współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa z 13 marca 2007 roku Jest to pierwsze porozumienie dotyczące kwestii bezpieczeństwa jakie Japonia zawarła z innym państwem od podpisania w 1951 roku. ze Stanami Zjednoczonymi układu o bezpieczeństwie (ang. *Japan-United States Security Treaty*). Za podstawę stosunków przyjmuje wspólnie wyznawane wartości, takie jak demokracja i prawa człowieka. Nowy element stanowi regularny dialog ministrów spraw zagranicznych i obrony w formule „2+2” (pierwsze takie spotkanie odbyło się w Tokio w czerwcu 2007 r.). Japonia utrzymuje podobne kontakty jedynie z USA w ramach Wspólnego Komitetu Konsultatywnego, natomiast Australię podobnie zinstytucjonalizowane więzi łączą ze Zjednoczonym Królestwem i Stanami Zjednoczonymi. Tokio i Canberra podkreślają, że deklaracja nie jest traktatem sojuszniczym ani porozumieniem o wzajemnej obronie. Oba rządy chciały zademonstrować pewien stopień niezależności wobec polityki bezpieczeństwa prowadzonej przez USA bez osłabiania relacji z Waszyngtonem. Japonia i Australia po raz kolejny podkreśliły chęć współpracy w akcjach humanitarnych, w zwalczaniu terroryzmu i przeciwdziałaniu proliferacji broni masowego rażenia. Praktyka będzie weryfikatorem charakteru tej współpracy. Deklaracja ma istotne znaczenie symboliczne. Nie zastępuje ani nie osłabia znaczenia systemu dwustronnych sojuszy z USA w Azji Wschodniej i Oceanii. Eksperci z dziedziny bezpieczeństwa podkreślają prawdopodobną konieczność dokonania kolejnego kroku – zmiany podejścia do zagadnień bezpieczeństwa w Azji Wschodniej poprzez sformalizowanie współpracy wielostronnej³⁴. Debata w tej kwestii została otwarta w 2008 roku przez premiera Rudda, o czym wyżej.

Od 1990 roku relacje Japonii i Australii nabrały treści i zostały w ostatnich latach w pewnym stopniu zinstytucjonalizowane. Dawne wzajemne animozje nie mają już wpływu na politykę zagraniczną

---

³⁴ N. Bisley, *The Japan-Australia security declaration and the changing regional security setting: wheels, webs and beyond?*, „Australian Journal of International Affairs”, t. LXII, 2008, nr 1, s. 45–46.

obu krajów. Paradoksalnie pozytywne dziedzictwo zimnej wojny, kiedy przez kilkadziesiąt lat Tokio i Canberra znajdowały się w sojuszu „pośrednim”, przyniosło intensyfikację współpracy w latach 90., a zwłaszcza po 11 września 2001 roku. Pole kooperacji przyniosły misje pokojowe ONZ, w których Australia odgrywała rolę „starszego brata” i współdziałanie w ramach sojuszu z USA w „wojnie z terrorem”. Omawiane kraje są predestynowane do bycia bliskimi partnerami w Azji. Wpływa na to także postawa niektórych przywódców części państw azjatyckich, którzy traktują oba te państwa jako outsiderów, ekspozytury Zachodu, kotwice USA na Wschodnim Pacyfiku. Wyzwaniem dla obu krajów jest nowy kształt architektury bezpieczeństwa i rozstrzygnięcie w jakim stopniu chcą współpracować ze Stanami Zjednoczonymi w kwestiach bezpieczeństwa w regionie.

BIBLIOGRAFIA

- Address by H.E. Dr Yukio Hatoyama, *prime minister of Japan. Japan's New Commitment to Asia – toward the Realization of an East Asian Community*. (2009). http://www.kantei.go.jp/foreign/hatoyama/statement/200911/15singapore_e.html, (2.03.2010).
- Auslin M., *Shaping a Pacific Future: Washington's Goal for the Trilateral Strategic Dialogue*, w: *Assessing the Trilateral Strategic Dialogue*, (red.) w: Tow i in., *The National Bureau of Asian Research*, Seattle 2008.
- Ball D., *Security cooperation between Japan and Australia: current elements and future prospects*, w: *Japan, Australia and Asia-Pacific Security*, (red.) B. Williams, A. Newman, Routledge, London, New York 2006.
- Bisley N., *The Japan-Australia security declaration and the changing regional security setting: wheels, webs and beyond?*, „Australian Journal of International Affairs”, t. LXII, 2008, nr 1.
- Dupont, A., *Australia's security interests in Northeast Asia*, *Strategic and Defence Studies Centre – Research School of Pacific Studies The Australian National University*, Canberra 1991.
- Frost F. *Australia's proposal for an "Asia-Pacific Community": issues and prospects*, Parliament of Australia. Department of Parliamentary Se-

- rvices. Research Paper 2009, no. 13, <http://www.aph.gov.au/Library/pubs/RP/2009-10/10rp13.pdf>, (2.03.2010).
- Hatoyama, *Outlines East Asia bloc*. Japan Times 2009, <http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/nn20091116a2.html>, (2.03.2010).
- Ishizuka K., *Perspectives on UN peacekeeping collaboration between Japan and Australia*, w: *Japan, Australia and Asia-Pacific Security*, (red.) B. Williams, A. Newman, Routledge, London, New York 2006.
- Jain P., *Japan-Australia ties and the United States: the evolution of the trilateral dialogue process and its challenges*, „Australian Journal of International Affairs”, t. LX, 2006, nr 4.
- Jain P., Bruni J., *Japan, Australia and the United States: little NATO or shadow alliance*, „International Relations of the Asia-Pacific”, t. IV, 2004, nr 2.
- Lawson K., *Japan, Australia on same page for regional block*. Japan Times 2009, <http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/nn20091103a8.html>, (2.03.2010).
- Medcalf, R., *Squaring the Triangle: An Australian Perspective on Asian Security Multilateralism*, w: *Assessing the Trilateral Strategic Dialogue*, (red.) W. Tow i in., The National Bureau of Asian Research, Seattle 2008.
- Yang J., Siriwardana M., *Bilateral Economic Relations between Australia and China. A growing trend*. CCAS Working Paper 2008, nr 17, <http://ccas.doshisha.ac.jp/publications/WP17mahinda.pdf>, (06.12.2008).
- Sajima N., *Japanese security perceptions of Australia*, w: *Japan, Australia and Asia-Pacific Security*, (red.) B. Williams, A. Newman, Routledge, London, New York 2006.
- Shinichi H., *Towards a comprehensive strategic partnership between Australia and Japan: Japan's perspective*, „Australian Journal of International Affairs”, t. LX, 2006, nr 4.
- Taylor, B., *Developing East Asia's Security Architecture: An Australian Perspective on ASEAN Process*, w: *The Architecture of Security on the Asia-Pacific*, (red.) R. Huiskens, Australia National University Press, Canberra 2009.
- Terada T., *Thirty years of the Australia-Japan partnership in Asia regionalism: evolution and future directions*, „Australian Journal of International Affairs”, t. LX, 2006, nr 4.
- The Fourth Ministerial Meeting of the Trilateral Strategic Dialogue* (2009, <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/australia/joint0909.html>, (02.03.2010).

- Walton D., *Future directions in Australia-Japan relations: an Australian perspective*, „Australian Journal of International Affairs”, t. LX, 2006, nr 4.
- Walton D., *Japan and East Timor: Implications for Australia-Japan Relationship*, „Japanese Studies”, t. XXIV, 2004, nr 2.
- White H., *Trilateralism and Australia: Australia and Trilateral Strategic Dialogue with America and Japan*, w: *Asia-Pacific Security. US, Australia and Japan and the New Security Triangle*, (red.) W. Tow i in., Rutledge, London, New York 2007.

POLITICAL AND MILITARY COOPERATION BETWEEN JAPAN AND AUSTRALIA 1990–2007

SUMMARY

Australia and Japan were called as two anchors of US political and military presence in West Pacific during Cold War. Despite several decades of indirect alliance between these two countries through hub and spokes system, bilateral relations were lacking in intensity and strategic substance before 1990s. Revival of mutual cooperation was marked in 1990 by visit of commander-in-arms of Australian Defence Force in Tokyo and Japanese Defence Minister in Canberra. Breaking animosities brought to regular and broad political and military partnership which began in 1996. Cooperation through UN peace-keeping missions in Cambodia (1992–1993) and East Timor played crucial role in strengthening Japanese-Australian friendship. Canberra and Tokyo worked out beneficial and complementary cooperation (Australia as military factor, Japan as civilian contributor). War on terror since 11th September 2001 and US led operations in Afghanistan (2001) and Iraq (2003) made a trial of common values and mutual assistance on the battlefield. Trilateral Strategic Dialogue between USA, Japan and Australia establi-

shed in 2001 has been an attempt to replace hub and spokes system. Some constraints of multilateral relations resulted from different stands on North Korean missile tests, Chinese threats against Taiwan and embargo on arms trade with PRC. Australian „soft” policy towards China which becomes a major trade partner of Canberra weakens trilateral and bilateral partnership. However Japan and Australia stressed the importance of their relations by signing Joint Declaration on Security Cooperation in 2007. For both Tokyo and Canberra this declaration is, next to the treaties with US, first security agreement with foreign country. Future architecture of Asian security is a challenge for both Australia and Japan. This issue developed particularly since Kevin Rudd’s presentation of the idea of Asia Pacific Community and Japanese government policy of „Return to Asia” disclosed by new prime minister Yumio Hatoyama in 2009.